

Var Pontius Pilatus oskyldig?

Påskan 2023 ligger bakom oss. Men varje gång vi bekänner vår kristna tro i trosbekännelsens ord påminns vi om påskens händelser och Pilatus namn kommer åter över alla beklännas läppar. Men har Pontius Pilatus verkligen gjort sig förtjänt av anklagelsen att han var den ytterst ansvarige makthavaren för vår Frälsares död och pina? Med utgångspunkt i ett omfattande verk av den brittiske idéhistorikern David L. Dusenbury om Pilatus, diskuterar den amerikanske teologen Peter J. Leithart frågan om Pilatus skuld eller oskuld. Artikeln finns tillgänglig i den amerikanska tidskriften *First Things* nätupplaga 19.8 2021 och publiceras nu i översättning till svenska med vederbörliga tillstånd.¹

Det som David Dusenbury kallar "Pontius Pilatus oskuld" bygger på tre återkommande myter.² Den första är att Pilatus ovilja att döma Jesus friar honom. Tvärtom, konstaterar Dusenbury, "att Pilatus förklarar Jesus oskyldig fördjupar hans skuld". Den andra myten är att Pilatus aldrig dömde Jesus utan bara överlämnade honom till judarna för avrättning. Så är det inte: Lukas säger uttryckligen: "Pilatus dömde" (Luk. 23:24; grek. *epekrinen*), och Johannes uppger att Pilatus satt på domarsätet (Joh. 19:13). Följden av Pilatus oskuld är för det tredje judarnas skuld, de antas ha trakasserat den olycklige romerske ståthållaren tills han gav dem

det offer de ville ha. Inte heller den myten kan upprätthållas. Enligt Johannes var det romerska soldater, inte judar, som korsfäste Jesus (Joh. 19:23), och Petrus predikade att Jesus dödades av "dem som är utan lagen" (Apg. 2:23; grek. *anomon*).

Trots den tunna bevisningen har Pilatus oskuld varit ett ihärdigt tema i västerländsk teologi och filosofi, även om Dusenbury är den förste som spårar denna idé genom det antika tänkandet. Hedniska författare frikänner Pilatus, ibland genom att citera källor som den apokryfiska *Memoires of Pilate*, som tydligen hävdade att Jesus var en stråtrövare som förtjänade korsfästelse. Den kristne Lactantius insisterar på att "Pilatus inte själv uttalade någon mening, utan överlämnade honom till judarna". Vissa gamla judiska källor accepterar det judiska ansvaret för Jesu död, men vidhåller att Jesus med rätta avrättades som kättare och falsk profet, och islamiska källor hävdar att det var en dubbelgångare, inte Jesus, som dog på korset. Moderna författare upprepar myten. Den laktantianska ståndpunkten återkommer i sedan länge bortglömda 1600-talsavhandlingar och har nyligen återupplivats av den italienske filosofen Giorgio Agamben.

*Om Pilatus aldrig dömde, blev Jesus aldrig
ordentligt straffad; om det är sant, är vi
fortfarande kvar i våra synder.*

Det finns en mottradition från Afrika, där Augustinus är den främsta representanten. Efter Nya testamentet, som fördömer Pilatus och judarna för att ha dödat Jesus, men mildrar anklagelsen genom att framhäva deras okunnighet om Jesu identitet som Kristus (exempelvis i 1 Kor. 2:8), behandlar Augustinus rättegången mot Jesus, med Dusenburys ord, som en ”helt igenom romersk angelägenhet”. Romerska soldater arresterar Jesus i Getsemane, judarna förnekar formellt sin rätt att döda någon och den romerske domaren Pilatus dömer Jesus till döden. Dante utvecklar den augustinska tolkningen i sin *Monarchia*. Jesus kan bära straffet för våra synder endast om han faktiskt straffas, och för Dante är bestraffning ”ett straff som ådöms förövaren av den som har befogenhet att straffa honom”. Om Pilatus aldrig dömde, blev Jesus aldrig ordentligt straffad; om det är sant, är vi fortfarande kvar i våra synder.

Dusenburys bok skulle vara värd en noggrann läsning (även) om den inte var mer än en avhandling om en debatt som, nästan obemärkt, flödar under ytan på den europeiska idéhistorien. Omfattningen av hans referenser är häpnadsväckande och hans utläggningar belysande.

Men *The Innocence of Pontius Pilate* är mycket mer än en monografi. Dusenbury hävdar att debatterna om den romerska rättegången mot Jesus är avgörande faktorer för utformningen av den världsliga ordningen. För att argumentera för detta flyttar Dusenbury fokus från Pilatus handlingar till de ord som Jesus yttrar under sin rättegång. Augustinus formulerar återigen den avgörande punkten i sina *Homilies on the Gospel of John*. Genom att säga att hans rike inte är ”av denna värld”, förklarar Jesus enligt Augustinus för alla mänskliga härskare: ”Jag hindrar inte ert herravälde i denna värld”. Dusenbury spårar varianterna av Jesu ”stora avsägelse” av jordisk tvångsmakt från senmedeltida antipapister som Dante och Marsilius till tidiga moderna filosofer som Hobbes och Pufendorf. I motsats till Hobbes, som absorberar religiös auktoritet i *Leviatan*, drar Pufendorf slutsatsen att ”sanningen inte är underkastad mänskligt imperium”, vilket samtidigt bevarar kyrkans oberoende som ”sanningens rike” och ger ett bibliskt-teologiskt rättfärdigande av religiös tolerans. Trots sina olikheter utarbetar varje författare sina politisk-religiösa åsikter genom att redogöra för Jesu ”andliga”, ”mystiska” eller ”änglalika” rike.

Dusenbury menar att de gör rätt i att göra det. Som han förklarar det, krossade Jesus årtusenden av politisk teori och praxis med några få gåtfulla uttalanden. Forntida samhällen var "tempelstater" som förenade religiös och politisk makt. Enligt den kanonisk-augustiniska synen är Jesu opposition mot "det första århundradets 'mosaiska' regim" "ett ögonblick av juridisk kritik inom den gamla tempelstaten", och hans oskuld är grunden för "hans anspråk på att vara en budbärare och lagstiftare för en ny typ av rike". Jesus klyver tempelstaten itu. Efter Jesus är kyrkan ett tempel men inte en stat, medan staten är begränsad till en ordning för "denna tidsålder" eller "denna värld". Jesu rikets frambrytande konstituerar staten, liksom äktenskapet, ekonomisk handel och ägande, som institutioner tillhörande världen (*saeculum*). Jesu stora avsägelse inför Pilatus är således sekularitetens kristna ursprung.

Hur briljant Dusenburys berättelse än är, minimerar den viktiga skillnader. Visserligen talade Paulus och Augustinus om *saeculum*, men de menade inte vad vi menar med termen. "Sekulärt" refererar numera till en sfär av rå makt och vinst som är ogenomtränglig för religiös auktoritet, men för Paulus och Augustinus hänvisade *saeculum* till den förskatologiska tidsåldern som [både] stat och kyrka har del i. Även om Augustinus och Marsilius är överens om att Kristi rike inte är ett rike av denna värld, skulle Augustinus inte bejaka Marsilius tolkning: "Kristus ville själv avsäga sig auktoritet i denna världsål-

der". Augustinus ståndpunkt beror på skillnaden mellan "av" och "i". Jesu rike är här, även om det inte är härifrån. Som "främling i världen" utövar Jesu rike ingen tvångsmakt, men det är inte maktlöst. Inte heller lämnar Paulus eller Augustinus *saeculum* åt sitt eget öde. Äktenskap och hushållning är frågor som hör till "denna tidsålder", men det hindrar inte Paulus och Augustinus från att ge auktoritativa instruktioner om dem. För Paulus är det faktiskt så att de heligas auktoritet i den kommande tidsåldern ger dem rätt att döma i frågor som rör detta liv (1 Kor. 6:1–6). Genom att helt enkelt hävda sitt oberoende från staten sätter kyrkan en gräns för statens domsrätt, och kyrkan utövar en annan typ av makt genom sitt lidande vittnesbörd, när staten bryter mot gränsen.

Som svar på Pilatus cyniska fråga: "Vad är sanning?" bekänner kristna Jesus som Vägen, Sanningen och Livet. För kyrkan är frågan inte bara, som Pufendorf säger, om sanningens rike är underordnat mänskliga imperier. Det är det inte, men den mer avgörande frågan är om mänskliga imperier bör vara underställda Sanningen.

Peter J. Leithart

Ordförande för *Theopolis Institute*, Birmingham, Alabama, USA

Översättning från engelska av redaktören med hjälp av översättningstjänst. Fotnoterna är redaktörens. Publicerad med vederbörliga tillstånd.

1. Denna artikel, "Was Pontius Pilate Innocent?", publicerades 19.8 2021 på nätet av den amerikanska tidskriften *First Things*, www.firstthings.com/web-exclusives/2021/08/was-pontius-pilate-innocent.

2. David Lloyd Dusenbury, *The Innocence of Pontius Pilate: How the Roman Trial of Jesus Shaped History* (Pontius Pilatus oskuld: Hur den romerska rättegången mot Jesus formade historien), Oxford 2021